

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. שמעת ארבעה חלוקי כפרה...עבר על עשה ושב ... עבר על לא תעשה ועשה תשובה ... עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה ... מי שיש חילול השם בידו.....1
- ב. היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר.....4
- ג. שיהא שם שמים מתאהב על ירך שיהא קורא ושונה ... ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר.....6
- ד. היכי דמי בעל תשובה ... כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה ... באותה אשה באותו פרק באותו מקום.....6
- ה. כתיב אשרי נשוי פשע כסוי הטאה וכתוב מכסה פשעיו לא יעליה לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם ... כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום.....7
- ו. רבי יוסי בר יהודה אומר אדם עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו.....8
- ז. עבירות שהתורה עליהן יום הכפורים זה ... ואם לא שנה בהן וחזר והתורה עליהן ... כל שכן שהוא משובח שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד.....10
- ח. מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו.....11

דף פו.

א. שמעת ארבעה חלוקי כפרה...עבר על עשה ושב ... עבר על לא תעשה ועשה תשובה ... עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה ... מי שיש חילול השם בידו

שעיר המשתלח¹ הוא כפרה על כל ישראל ביום הכפורים, ומכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות², והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות.

¹ רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה ב

² בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שהייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבעת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות. שם ברמב"ם

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, ואין לנו מזבח כפרה³, אין שם אלא תשובה, ועצמו של יום הכפורים שמכפר לשבים כמו שהתבאר לעיל דף פה: ואף על פי שהתשובה מכפרת על הכל⁴, ועצמו של יום הכפורים מכפר, יש עבירות שהן מתכפרים לשעתן ויש עבירות שאין מתכפרים אלא לאחר זמן.

ביצד – עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זו משם⁵ עד שמוחלין לו, ובאלו נאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וגו'. וכן אם הרהר בעבירה ומיד נתחרט⁶.

עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין ועשה תשובה, תשובה תולה⁷ ויום הכפורים מכפר⁸ ובאלו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם⁹.

עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין ויסוריין הבאין עליו גומריין לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסוריין¹⁰, ובאלו נאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם¹¹.

³ ואין אנו יכולים להביא עולה על עשה ומלקות על ל"ת והטאת על השגגות וכו' ועיין שערי תשובה לרבינו יונה שער ד אות ב

⁴ רמב"ם שם הלכה ג, ד

⁵ ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא לו, א): עולה מכפרת על מי שעבר על מצות עשה אחרי התשובה, כי אמנם נתכפר עונו בתשובה, אך העולה תוסיף על כפרתו, ויוסיף להתרצות בה את השם יתברך. שערי תשובה לרבינו יונה שער ד אות ו

⁶ ועתה שאין לנו קרבן בעונותינו אם הטא אדם בהרהור הלב או שעבר על מ"ע יקרא פרשת העולה אשר בתחלת ספר ויקרא ובתחלת סדר צו את אהרן כי בקריאת פרשת הקרבן יהיה לנו במקום הקרבת הקרבן כדאמרו כל העוסק בפ' עולה כאילו הקריב עולה בפ' חטאת כאלו הקריב חטאת בפ' אשם כאלו הקריב אשם. לשון ספר חרדים מצות התשובה פרק א. והוא משערי תשובה שם אות ה

⁷ ואע"ג דאמרינן בגמ' שתשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל ל"ת וא"כ איך קאמר דצריך תשובה ויוה"כ לל"ת, כבר תירצו התוספות בשבועות פ"ק (דף י"ב: ד"ה לא זו) דמכפרת דמתניתין אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו מן הדין. לח"מ שם ג

⁸ וידאג לעונו ויכסוף ויחכה מתי יבא יום הכפורים לכפר עליו למען יתרצה אל השם יתברך, כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר, כמו שנאמר (תהלים ל, ו): "חיים ברצונו". ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה ט, א): כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגנותיו לעונותיו. שע"ת שם. חרדים שם.

⁹ עי' תנא דבי אליהו סדר אליהו זוטא פכ"ג דבר אחר יענך ה' ביום צרה, יודע היה דוד שעתיד ביהמ"ק להיות חרב והקרבתו יהיו בטלים בעונותיהן של ישראל והיה דוד מצטער על ישראל במה יהיה כפרה לעונותיהן ואמר הקדוש ברוך הוא לדוד בשעה שהצרות באות על ישראל בעונותיהן יעמדו לפני יחד באגודה אחת ויתודו על עונותיהן לפני ויאמרו לפני סדר סליחה וכו'

¹⁰ וקשה על רבינו למה לא הזכיר כלל מסברת רבנן דבכולהו עבירות סני מיתה חוץ משלש ונראה לומר דרבינו מפרש דמאי דקאמרי רבנן מיתה ממרקתן בכל עבירות חוץ משלש היינו דלא תכרת הנפש לעולם אלא ביסוריין שבאין לה אחר כך יזכה לעוה"ב וכן מה שכתב בהני שלש דמיתה ותשובה ממרקת י"ל דלא תכרת הנפש אלא ביסוריין שיבאו לה אחר המות תזכה לעוה"ב. לח"מ שם.

¹¹ יש שאלה: והלא כתוב (ויקרא טז, ל): "מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו?" והתשובה כזה, כי מה שנאמר "לפני ה' תטהרו" מצות עשה על התשובה, שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' ביום הכפורים. ואף על פי

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ולהגן עליו¹² מן היסורין ירבה צדקה שנאמר "וצדקה תציל ממות" וישתדל שיעשו אחרים וכן ישתדל במצות גמילות חסדים, לעזור את חבירו בעצתו ובהשתדלותו, וידבר על לב העני נחמות, ויעסוק במצות ביקור חולים וקבורת מתים ותנחומי אבלים, ות"ת כנגד כולם שיעמול בתורה יטרח בה, ותדד שנתו מעיניו עליה, אם היה רגיל לקרוא פרק אחד ביום יקרא שני פרקים, אם היה רגיל לקרוא פרשה אחת יקרא שתי פרשיות ויהיה זה הטורח במקום יסורין.

וכן ישים במקום יסורים צומות ותעניות והורדת דמעות ומניעת נפשו מן התענוגים, ויאנח תמיד במרירות לבו, וישים רבוי המרירות במקום היסורים, ואם תמצא את החוטא תלאה ותקרה אותו צרה ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבא עליו¹³.

וכאשר יעבור אדם¹⁴ על כריתות ועל מיתות בית דין בשוגג, חייב להתודות ולבקש תחנונים על הסליחה, ולהאנח במרירות לב ולדאוג ולפחד, כי אלה מעיקרי הכפרות, ויעסוק תמיד בפרשת הטאת, ויחשב לו כאילו הקריב הטאת, רוצה לומר כי יועיל הרבה בדבר ויתכפר לו מעין כפרת הטאת.

במה דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה שעבר¹⁵ אבל המחלל את השם אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות, אלא תשובה יום הכפורים ויסורין שלשתן תולין ומיתה¹⁶ מכפרת¹⁷, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו.

שנתחייבנו על זה בכל עת – החיוב נוסף ביום הכפורים, והטהרה אשר בידינו היא התשובה ותיקון המעשים, אבל מה שכתוב (שם): "כי ביום הזה יכפר עליהם לטהר אתכם" שהוא אמור על הטהרה, שהשם יתברך מטהר אותנו מן העון ומכפר עלינו כפרה שלמה ביום הכפורים בלא יסורים, זה נאמר על מצות לא תעשה, אבל על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולים ויסורים ממרקים. שע"ת שם יז

¹² שע"ת שם. חרדים שם

¹³ שע"ת שם.

¹⁴ שע"ת שם יד

¹⁵ משמע שאם חילל השם לאחר שעבר מתכפר בלא מיתה וצ"ע.

¹⁶ לפי שהמיתה ממרקת כל הטא אשר התשובה מועילה. ואם נהרג והתודה לפני מותו, מעת שנפלה עליו אימת מות יש לו כפרה, ונחשב ההורג כשופך דם נקי וחסיד. שע"ת שם כ

¹⁷ וא"ת הא לרבנן דפליגי עליה דרבי בפ"ק דשבועות (י"ג) משמע דס"ל דמיתה בלא תשובה מכפרת על כל העבירות חוץ מפורק עול ומפר ברית ומגלה פנים דצריך מיתה ותשובה וכאן משמע דבחילול השם בעינן ארבעה דברים שהם תשובה ויוד"כ ויסורין למרק ומיתה גומרת וא"כ נראה שהוא דלא כרבנן דלדידהו משמע דכל כריתות ומיתות ב"ד מיתה עם התשובה סגי אפילו חילול השם מדלא חלקו. לח"מ שם

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ותקנתו במקום חילול השם שיקדש את השם שיהיו מעשיו מתוקים וטובים¹⁸, ויאמרו עליו אשרי שזה ילד אשרי שזה גדל, ויאשרוהו כל רואיו ושומעיו ברוך ה' הנקדש בעדקה¹⁹. עוד תמצא לו כפרה בהגיונו תמיד בתורה ויגיעתו בה²⁰.

ב. היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחה ולא יהינא דמי לאלתר

כל העובר מדעתו בלא אונס²¹ על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשאט בנפש להכעיס²² הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר וחללת את שם אלהיך אני ה'.

ו"א²³ שבכל עבירה שאין בזה תאוה ולא הנאה גשמית שעל ידי זה יתגבר יצרו עליו, כגון המדבר או מספר לשון הרע, על כן נחשב העון הזה כמרד ופריקת עול מלכות שמים בעלמא, ומחלל שם שמים בזה ועובר על חילול השם.

ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים, וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם.

ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שאדם גדול בתורה ומפורסם בהסידות, וכן מי שמוחזק בעירו שהוא גדול²⁴ אף כי באמת איננו גדול ומכיר הוא בעצמו, ויעשה דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואף על פי שאינן עבירות הרי זה חילל את השם, כגון שקנה דבר מה ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן.

¹⁸ ולכאורה לפי המבואר להלן מהרמב"ם גם הפורש מעבירה מפני הבורא הרי זה מקדש השם והיא תקנה על חילולו, אולם יש לחלק שאם חלל השם בסתר או ברבים בעשיית עבירה להכעיס קידוש השם הוא במידה הפוכה שנמנע מעבירה כנוכח אך אם חילל השם בהנהגתו ולא עבר עבירה א"כ בכך שיאמרו עליו שמעשיו מתוקנים לבד מהני לכפר על מה שחילל.

¹⁹ הרדים שם ועיי"ש פרק ג שהרחיב בזה.

²⁰ שע"ת שם מז

²¹ רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה י א

²² וכגון שאוכל גיד הנשה דכיון דאין בנידין בני"ט ע"כ אם אכל גה"נ במזיד נחשב כאלו אכל להכעיס דבעבירה שיש בה הנאה שייך לומר שעושה על תאות נפשו אבל באין לו בו הנאה סתמא הוי כמו להכעיס אך בפעם ראשון יכול להתנצל דטעם איסור בעי למטעם אבל בפעם שנית לא שייך זה והו"ל להכעיס והוא חילול השם דרכי תשובה סימן סה ס"ק עח מהמני"ח מצוה ג ס"ק ג.

²³ חפ"ן חיים פתיחה – באר מים חיים לאוין אות ו

ומשמע מדבריהם שאפילו אם הוא מרויח ממון על ידי העון אף על פי כן נקרא מחלל שם שמים אחרי שאין לו מזה הנאה גשמית. חפ"ן חיים פתיחה לאוין אות ו

²⁴ שו"ת חיים שאל חלק ב סימן מג

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ בבתיהם²⁵ וביניהן. או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים האלו וחילול ד' הוא הכל לפי ערך האיש וכל מה שהאיש יותר במעלה הנה אם עובר אפילו על דבר קטן הוי חילול השם.

וק"ו בחילול ד' נגד האומות²⁶. והיינו כשישראל עושה איזה עוולה או אונאה לאינו יהודי. או במדות ומשקלות הוי חילול ד' שאין לשער. ועל זה אמר יחזקאל הנביא (לו פסוק יז – כא) בן אדם בית ישראל ישבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרפם ובעלילותם פטמאת הנדה היתה דרפם לפני: ואשפך חמתי עליהם ווגו' ואפיץ אתם בגוים ויזרו בארצות וגו' ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם יקח אלה ומארצו יצאו ואחמל על שם קדשי אשר חללהו: בית ישראל בגוים אשר באו שמה כלומר שהקב"ה מתאונן שבעת שהיו בא"י ויטמאו אותה כטומאת הנדה היתה דרכם לפני, כלומר כמו כשהאשה נדה אין מי שיודע בזה זולת בעלה כמו כן האומות לא ידעו מטומאתם רק אני ידעתי, וכשהגליתים בין הגוים וידעו הגוים מטומאתם הלא רבתה חילול השם שאומרים לישראל הלא אתם עם ד' ואיך תטמאו עצמכם, וגם עליכם לדעת שיוצאתם מארצכם ולכן אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ועלינו לקדש שם שמים ושם ישראל.

ולפי גדלו²⁷ של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפניו משורת הדין. ולכן על אף שמצוה להתפלל בבית הכנסת, ת"ח שאיחר ובא באמצע התפילה או לאחריה, ויש חילול השם כשיבא מאוחר לית הכנסת יתפלל בביתו²⁸.

ומכאן תוכחת מגולה לאותן האנשים המפקירין את נפשותם ומספרין בשיחה בטלה בעת הקריאה אם בין גברא לגברא שהספר סתום אסור לספר עם חבירו, כמה יגדל האיסור בעת שהספר פתוח שבזיון הוא כשמסיר אזנו מלשמוע דבר ה' וגדול עונו מנשוא שאפילו מי שיוצא באמצע הקריאה נאמר עליו ועוזבי ה' יכלו כדאמרינן בגמרא כ"ש בזה שעומד בביהכ"נ ואינו רוצה להטות אזנו לתורה, ומצוי כמה פעמים חילול השם עי"ז ברבים כגון שהוא עומד במזרח ביהכ"נ ועונו נראה לעין כל. ויש בזה חשש דלא תחללו את שם קדשי²⁹, ואשרי מי שנותן כבוד לתורה וכמו שנאמר כי מכבדי אכבד וגו':

²⁵ דוקא כשאוכל עמהם ובביתם, אבל אם הם אוכלים עמו בביתו או הוא אוכל בביתם ולא עמהם כדרך האכסנאין שרי. כס"מ שם

²⁶ ערוך השולחן אורה היים סימן תרכ סעיף יז

²⁷ רמב"ם שם

²⁸ מ"ב צ ס"ק לג

²⁹ גם כמה פעמים המעשיות שלו מעורבין בלה"ר ורכילות מראשן ועד סופן ולבר זה האיסור של שיחה בטלה בבהכ"נ וביהמ"ד שהוא ג"כ איסור גדול כמבואר לקמן בסימן קנ"א ראה וחשוב כמה איסורין עובר עי"ז וגם תפלתו מתועבת עבור זה לפני ה' כדכתיב מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. ביאור הלכה סימן קמו סעיף ב

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

**ג. שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ...
ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב
אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר**

אם דקדק החכם³⁰ על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין³¹ ועושה בכל מעשיו לפני משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה עד שיראה שאינו מן היישוב, ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את השם ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

דף פו:

**ד. היכי דמי בעל תשובה ... כגון שבאת לידו דבר עבירה
פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה ... באותה אשה באותו
פרק באותו מקום**

אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר³² שעבר בו ואפשר בידו לעשותו, ופירש³³ ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשלון כח.

³⁰ רמב"ם שם

³¹ דקאמר הגמרא היכי דמי חילול השם, אמר ר"י כגון אנא דמסני ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. הרי מוכח דהחיוב הוא על כל ת"ח שיהיה מוכתר בתמידות בשני כתרים האלה. ובמנחות הכי אמר ליה מלאכי לרב קטינא מצדקי למפטר נפשך מציצית. והוציא רבינו מזה דמוטל החיוב על כל ת"ח להביא את עצמו לידו חיוב ציצית. וגם מצד הסברא מסתבר ליה לרבינו, דכיון דטעם מצות ציצית מפורש בתורה [במדבר טו, לט] וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם כו'. הרי [מבואר] דאנו צריכין לראיה ולזכירה זו להנצל מעבירה כל היום כולו.

גם החכם הרב רבי אברהם בן עזרא בפירושו על התורה [במדבר שם] כתב וז"ל ולפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה ע"כ. והנה אנחנו קבלנו עלינו כחובה להיות מלוכש בבגד ציצית תמיד כל היום, וביותר בשעת התפלה, וחלילה לנו להקל ולהסיר מעלינו עול מלכות שמים אפילו שעה אחת. ובגמרא פרק כל כתבי [שבת] דף קי"ח [ע"ב] הובא דאמר רבי נחמן תיתי לי דקיימית מצות ציצית, וכן נאמר שם גם בתפילין, ופירש רש"י שלא הלכו ארבע אמות בלא תפילין ובלא ציצית. הרי לנו דהאדם השלם מחויב להיות מוכתר תמיד בשני כתרים האלה יד המלך.

³² רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה א

³³ רבינו לא כתב פעם ראשונה ושניה ונראה שלא היה כנרסתו אלא כגון שבאת לידו דבר עבירה ופירוש מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק וכו' וכן גורם הר"ף בהלי' מכות. לח"מ שם

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

כי צד הרי שבא על אשה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה, ובכח גופו ובמדינה³⁴ שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה. הוא ששלמה אמר וזכור את בוראיך בימי בחורותיך.

ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא.

אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין. שנאמר (קהלת יב פסוק ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִחְשַׁד הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאֵוָר וְהַיָּרֵחַ וְהַפְּזֻכִּים וְשֶׁבֶת הָעֵבִים אַחַר הַגָּשֶׁם שְׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה, מְכַלֵּל שֵׁם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשֶׁב קוֹדֵם שְׁיִמּוֹת נִסְלַח לוֹ.

ומה היא התשובה³⁵ הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כלומר שיקח³⁶ לו את ה' יתברך לעדות, לברר אמיתות רצונו אז ברגע התשובה שדעתו באמת שלא ישוב לחטא זה לעולם³⁷ שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו.

ה. כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא

יצליח לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם

... כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם

למקום

שבח גדול³⁸ לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם, ומגלה עבירות שבין לבין חבירו לאחרים, ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם.

³⁴ אינו ר"ל באותו בית או באותו מבוי ממש שעבר בה העבירה דמה לי הכא מה לי התם אלא פי' באותו מקום באותה מדינה, דכיון שהוא באותה מדינה ממש מה שהוא פורש ממנה אינו מחמת יראה דהא כבר עבר בה, ולא היה שום יראה נגד פניו, לא כן אם הוא במדינה אחרת אפי' שיהיה באותה אשה ובאותו פרק יאמרו מה שהוא פירש ממנה הוא מחמת יראה. בארות המים שם.

³⁵ שם הלכה ב

³⁶ שכשבדעתו גם בשעת מעשה לחזור ולחטוא הרי לא שב בכל לבו כלל, וזהו מדתן של פושעי ישראל המלאים חרטה היינו חרטה לבד בלא עזיבת החטא כי רק על העבר שכבר חלפה הנאתו ואינה עוד מתחרט אבל אין דעתו לעזוב להבא הנאה זו אם יודמן לפניו אפילו באותה רגע, וזה אין עליה שם תשובה כלל רק חרטה לבד שאחר החטא שעברה הנאתו מתחרט חרטה כעלמא בלא מחשבת עזיבת החטא והרהור תשובה שבלב המועיל היינו בעזיבת החטא שזה נקרא ששב לה'. ספר תקנת השבין – אות ט

³⁷ ולפ"ד רבינו מובן פירוש המדרש שובה ישראל עד ה' כו' אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא כו' רבש"ע אם עשינו תשובה מי מעיד בנו אמר השי"ת כו' אני עד הוא דכתיב עד כו'. ועיין בס' הפלאה בהקדמה פירוש המדרש. ולפ"ד רבינו י"ל דישראל צריכים להעיד עליהם יודע תעלומות ואמרו כנ"י מי נתן לנו רשות לייחד השי"ת לעדות אמר השי"ת אני נותן לכם רשות. קובץ על יד.

³⁸ רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה שנאמר
מכסה פשעיו לא יצליח.

במה דברים אמורים בעבירות שבין אדם לחבירו, אבל בעבירות שבין אדם
למקום אינו צריך³⁹ לפרסם עצמו ועזות פנים היא לו אם גילם, אלא שב לפני
האל ברוך הוא ופורט הטאיו לפניו ומתודה עליהם לפני רבים סתם, וטובה
היא לו שלא נתגלה עונו שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה.

י"א⁴⁰ שעבירות המפורסמות ומגולות אף על פי שאינן עם חבירו, שכמו שנתפרסם החטא כך
צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. וי"א⁴¹ שאמנם אין לו להעלים, וכשיאמרו לו עברת
עבירה פלונית לא יאמר לא עברתי כיון שנתפרסם, אלא יאמר עברתי ואני שב בתשובה שלימה
לפני המקום. אך מ"מ אינו מעווה לפרסם⁴². וי"א⁴³ שאף בעבירות מפורסמות ומגולות אסור
לפרסם אלא שב בינו לבין עצמו.

ו. רבי יוסי בר יהודה אומר אדם עובר עבירה פעם ראשונה

מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין

מוחלין לו

³⁹ קצת צ"ע לשון זה דאי עות פנים הוא א"כ אסור הוא ולא רק שאינו צריך ואולי הכונה לרמוז אם יש לו צורך
יפרסם וכמש"כ הרב מים חיים "פי' שלא לצורך אבל לצורך שפיר דמי כדאמרין בפרק קמא דסוטה דף ז'
ע"ב בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי
מאן דמפרש חטאיה ומשני כי היכי דלא לחשדהו אחוהי".

⁴⁰ השנות הראב"ד שם

⁴¹ בכס"מ הבין שהוא פרסום מעשה העבירה ולהכי כתב דלא פליגי בעצם שהרי אם מפורסם מה עוד יש לו
לפרסם ולכן פי' כמש"כ לפנינו. אך האחרונים השיגו על פירושו דהא מעשה הוידוי והתשובה אינו מפורסם
ובזה עליו לומר בפני עצמו ולא בפרסום. ואפשר שגם אינו ראוי להודות שכך עשה כדי שלא יהיה חילול השם
אלא אם כן הדבר ברור.

⁴² שאולי יהיה שם אדם שלא ידע בדבר ועכשיו ידע ואיכא חילול השם. כס"מ בדעת הרמב"ם שם.

⁴³ מהלח"מ שם משמע שלדעת הרמב"ם אין הבדל כלל בין מפורסם לשאינו ואסור לפרסם ופסק כלישנא
בתרא. ובאור שמח שם הביא ראיה "בפסיקתא (פדר"כ כ"ד ד"ה [י"ב] ח' יודא) שובה כו' עד ד' אלודיך, בנוהג
שבעולם כו', אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן כו', מחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו עשה תשובה בינו
לבינך, והקב"ה מקבלו, וזה כדברי רבינו". אולם אפשר לדחות דהתם בדיעבד הקב"ה מקבלו אך לכתחילה
עליו לפרסם. וכן משמע תחילת המדרש "בנוהג שבעולם אדם המבזה את חבירו ברבים ולאחר זמן מבקש
לרצות לו הוא אומר אתה מבזה אותי ברבים ומתרצה לי ביני ובינך לך והבא אותם האנשים שביזתני בפניהם
ואני מתרצה לך אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן וכו'". משמע דהוא שבהו של הכורא שמתרצה כך אך לעולם
לכתחילה יש לנהוג כנוהג שבעולם.

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

בשעה⁴⁴ ששוקלין עונות אדם עם זכויותיו⁴⁵ לאחר מיתתו לידע אם ילך לגן עדן או לגיהנם⁴⁶, אין מחשבין עליו עון שחטא בו תחלה כלומר אדם ישר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדין לא בא חטא לידו מעודו אותו החטא אין הקדוש ברוך הוא כותבו אלא מעבירו וכך היא מדרתו של הקדוש ברוך הוא שלא לחייבו מתחלה⁴⁷ ולא שני אלא משלישי ואילך⁴⁸, אם נמצאו עונותיו משלישי ואילך מרובין על זכויותיו אותם שתי עונות מצטרפים ודנין אותו על הכל, ואם נמצאו זכויותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילך מעבירים כל עונותיו ראשון ראשון, לפי שהשלישי נחשב ראשון שכבר נמחלו השנים, וכן הרביעי הרי הוא ראשון שכבר נמחל השלישי וכן עד סופן, במה דברים אמורים ביחיד⁴⁹ שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, אבל הצבור תולין להן⁵⁰ עון ראשון שני ושלישי שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו.

וכשדנים בר"ה י"א⁵¹ שאין מעבירין ראשון ראשון אלא מונין כל עונותיו גם את הראשון גם את השני. בין ביחיד ובין בצבור. וי"א⁵² שבראש השנה

⁴⁴ רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ה

⁴⁵ דגרסינן בפ"ק דר"ה ב"ש אומרים שלש כיתות ליום הדין צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה בינונים יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים וב"ה אומרים רב חסד מטה כלפי חסד. תנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדיהו.

⁴⁶ כס"מ בבייאר דעת הרמב"ם ולדעתו ר"י בר יהודה בסוגייתנו בשנדון אם ילך לג"ע או לגיהנם דומיא דההיא דר' ישמעאל דמס' ר"ה הנוכר.

⁴⁷ לחם משנה שם

⁴⁸ כך ביאר הר"ן ז"ל ביאר בר"ה לדעת הר"ף דלדעת מאן דקאמר ועון עצמו אינו נמחק ר"ל שהעון ראשון ושני דאין מונין לו הם תלויים ועומדים ואי איכא רובא עונות הו"ן מראשון ושני מנגלגלין עליו את הכל ואי ליכא לא. ויש שם פירוש אחר שפירש שם הגאון דאין הכונה באומרו מעביר ראשון לענין חטא ראשון ושני דלא קא חשיבי. ולדעתו אין הפרש בין ראשון ושני כלל לכל שאר, וה"פ כשהקב"ה רואה לאדם שרובו זכאי מעביר ראשון כלומר כל העונות שעושה מעבירים ונחשב כאילו לא עשה עונות כלל וקאמר רבא אף על פי שמעבירים אינם נמחקים לגמרי אלא תלויים ועומדים שאם נמצאו רובם זכיות אותם העונות נמחקים אז לגמרי אבל אם רובן עונות אז ודאי כל אחד נחשב ואינו מעביר ראשון ראשון כלל.

⁴⁹ גירסת הרמב"ם בגמ' תניא ר"י בר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושניה מוחלין לו שלישית אין מוחלין לו שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והתניא שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו הא ביחיד הא בצבור, זו היא גירסת הר"ף והיא גירסת רבינו והראב"ד גרס כדאיתא לפנינו ולפיכך כתב "ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין מצאו" כס"מ ולח"מ שם.

⁵⁰ וא"ת בצבור לא שייך בשעת המיתה שכל הצבור אין מתים ביום אחד לשנאמר שנידון כאחד אם ילכו לג"ע או לגיהנם, ועוד שאמר תולין להן ובשעת המיתה לא שייך תולין. וי"ל דשייך לומר שהצבור נדונים כאחד אם ילכו לג"ע או לגיהנם והא כיצד אם כל אחד מהצבור לא עשה עון בפני עצמו לשייך לגיהנם אבל הוא ראוי לילך לג"ע והצבור בכלל חטאו חטאים הראויים בעדם ללכת לגיהנם ילכו כל אחד ואחד כשימות לגיהנם שהרי מצינו דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב ולא אשכחן שמתו כלם כאחת אלא ודאי כדאמרן. כס"מ שם.

⁵¹ כך ביאר בכס"מ את דעת הרמב"ם.

⁵² לח"מ בדעת הרמב"ם שם וז"ל שהרכיב בו מאמרים המאמר במס' ר"ה מעביר ראשון ראשון וכו' עם המאמר הנאמר ביומא תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר אדם חוטא פעם ראשונה ושניה וכו' והכל איירי בראש השנה וה"ה בשעה ששוקלין בעת מיתתו שעושיין כך לדעת רבינו שסובר ששוקלין נמי בעת ההיא.

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

שוקלים עונותיו לחיים או למוות כמו ששוקלים לאחר מיתה ביחיד ובציבור תולין וכנוכר.

וי"א⁵³ שמה שנוכר שמעביר ראשון ראשון זהו ליום הדין הגדול⁵⁴ ולהציל הבינונים מגיהנם ואינו ענין למחילת עון. רק⁵⁵ בתחלת מעשיו של אדם מימי עונשו ואילך, שחטא הראשון והשני והשלישי שיזדמנו לידו אם עשה מהם תשובה אף על פי שהם מן החמורים שצריכין יסורין ויוה"כ למרק אלו הראשונים אינן צריכין שהם מחולין לגמרי. ואין חילוק בכך בין יחיד לציבור.

ז. עבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה ... ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן ... כל שכן שהוא משובח שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד

כיון שיום הכיפורים הוא יום הסליחה וכפרה, כמ"ש כי ביום הזה יכפר וגו' לפיכך צריך כל אדם שיתוודה על חטאיו, כי כן מצינו בכל קרבנות הבאים לכפר שנאמר (נשא ה פסוק ז) וְהִתְוַדְּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהִתְוַדְּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ.

עונות⁵⁶ שהתודה עליהם ביום הכיפורים שעבר אף על פי שכבר נתכפרו ואף עבירות שבין אדם לחבירו וכגון שגנב וגזל וכדומה אף על פי שמחל לו והשיב את הגזילה⁵⁷, אעפ"כ יכול לחזור ולפורטן בוידויו⁵⁸, ולא עוד אלא

⁵³ השנות הראב"ד שם

⁵⁴ וולדעה זו אף הראש השנה כשהקב"ה רואה לאדם שרובו זכאי מעביר ראשון כלומר כל העונות שעושה מעבירים ונחשב כאילו לא עשה עונות כלל וקאמר רבא אף על פי שמעבירם אינם נמחקים לגמרי אלא תלויים ועומדים שאם נמצאו רובם זכיות אותם העונות נמחקים אז לגמרי אבל אם רובן עונות אז ודאי כל אחד נחשב ואינו מעביר ראשון ראשון כלל. לח"מ שם

⁵⁵ שהראב"ד ז"ל בהשנות לא מתחוויר לו דרך זה של הרי"ף ז"ל והוא מפרש דשני המאמרים הם חלוקים דתנא דבי ר' ישמעאל איירי ביום ר"ה ולא הוזכר כאן כלל חטא ראשון ושני ופירש הוא שכששוקל העונות ומצאם כנגד הזכיות מחשבו הקדוש ברוך הוא לצדיק גמור ומעביר כל עונותיו ראשון ראשון וכמו שהוא לפירוש הגאון ולא איירי בחטא ראשון ושני כלל וזה לא איירי בר"ה אלא בחטא ראשון ושני שעושה האדם בתחלת ימיו שהקב"ה מוחלו בתשובה ולא בעינין יוה"כ ויסורים זהו דעתו ז"ל מבואר בהשנות.

בד"א ביחיד שנאמר הן כל

⁵⁶ שו"ע ונו"כ תרוז ד

⁵⁷ שבוה חטא בין אדם למקום שציוה לא לגנוב או לגזול וכשומה

⁵⁸ ודעת רבינו יונה בשערי תשובה שער ד אות כא לפסוק כר"א שלא לחזור להתוודות וז"ל "ובמדרשים הזהירו מאד שלא יחזור ויתודה עליהן ביום הכפורים אחר (מדרש תהלים לב), והזהירו על זה משני פנים: האחד – כי הוא מראה עצמו מקטני הבטחון וכאילו איננו בוטח על גדולת סליחת השם יתברך שהוא נושא עון ועובר על פשע וכו', והשני – כי אם אינו מזכיר זולתו העונות הקודמים, ידמה כי אין דאגתו זולתו על הראשונות וכי לא חטא מאחרי כן, ואם כן ידמה כי איננו חופש וחוקר דרכיו וזה חלי רע הוא, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

שהחוזר ופורטין הרי זה משובח שנאמר (תהלים נא פסוק ה) **פִּי פִּשְׁעֵי אָנִי אֲדַע וְחַטָּאתֵי נַגְדֵי תִמְיָד כְּלוּמַר אֵינִי סְבוּר שְׁכַפְרַת לִי וְהָרִי הוּא תִמְיָד כְּאִלּוּ הוּא נִגְדֵי עוֹמֵד.**

אבל אם הקניט חברו בדברים, או עני המהפך בחררה י"ל שמכיון שביקש מחילה מחברו והתודה ביו"כ אחד⁵⁹ א"צ להתודות ביו"כ שנית.

ח. מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו

חייב להוכיח את חברו כשהרואהו חוטא אך המוכיח את חברו⁶⁰ תחלה לא ידבר לו במילים קשות אפי' בינו לבין עצמו⁶¹ עד שיכלימנו⁶², אלא ידבר בלשון רכה ודרכי נועם ואם אפשר יוכיחו ברמז, שנאמר ולא תשא עליו חטא, כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו

(בבא בתרא קסד, ב): שלשה דברים אין אדם נצול מהם בכל יום: הרהור עבירה, ואבק לשון הרע, ושאינם מכוונים לבם בתפלתם פעמים רבות. והשלישית – כי ידמה שהוא מתפאר בהתודותו על הראשונים לברם כי לא חטא אחרי כן, ואמרו במדרשים (מדרש תהלים לב): בשביל שאין לך מן החדש אתה מתודה על הראשונות. ומה שכתוב (תהלים נא, ה): "וחטאתי נגדי תמיד" – פירשו במדרש: שיהיו נגד עיניו ונזכרים בלבו, אבל לא יזכרם בפיו. עוד פירשו בו בתלמוד ירושלמי (יומא פרק ה, הלכה ז): שלא יהיו בעיניך כאילו לא עשיתם אלא כאילו עשיתם ונמחלו. ואמנם יש לו לבקש רחמים כל ימי חייו על סליחת עונותיו הראשונים והאחרונים, ולהיות ירא ומפחד אולי לא השלים חוק עיקרי התשובה. אכן כל הימים יתפלל על סליחת עונותיו, כאשר זכרנו, ואין מחובת התפלה לפרוט חטאיו, רק מחובת הוידוי. ועוד מטעם אחר צריך להתפלל על עונות הימים הראשונים, כי אולי יש לו עונות וחטאות שלא התבונן עליהם ולא זכרם ולא התודה עליהם, כענין שנאמר (תהלים יט, יג): "מנסתרות נקני".

⁵⁹ ואפשר אף ביום הכפורים א' אין צריך להתודות כיון שכבר פייס אותו. שער הציון שם ס"ק יג.

⁶⁰ רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ה

⁶¹ "ומה שכתבתי ובינו לבין עצמו כן כתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות דיעות ה"ח וז"ל המוכיח וכו' לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו שנאמר ולא תשא עליו חטא וכו' מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכ"ש ברבים וכו' כך אמרו חכמים המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב וכו' ע"ש. ודע דרש"י פירש שם בערכין ופניו משתנים דהיינו אם הוכיחו ברבים ואפשר דרש"י לא פליג אהרמב"ם רק נקט מלתא דפסיקא דברבים הדרך שתמיד משתנין פניו אפילו אם לא דיבר לו קשות אבל אם דיבר לו קשות עד שעייז נתבייש אפילו בינו לבין עצמו עובר על לאו זה וכן מוכח מל' הברייתא דלא נקטה רק אם משתנים פניו משמע בכל אופן שמשתנין פניו אפילו בינו לבין עצמו ומהסמ"ג ל"ת ו' ומשאר ראשונים משמע נמי שסוברים דעובר על לאו זה בכל אופן כמו שכתבנו": חפ"ז חיים הלכות לשון הרע כלל י' סעי' י"ז ובבאר מים חיים מג.

⁶² "והנה רוב בני אדם מתביישים קצת כשאומרים להם שחטאו, ואף על פי כן מצות התורה הוא להוכיח, ומכל מקום צריך לאמרו באופן שיתמעט הבושה ולא באופן שיתרבה הבושה. ונכלל בזה שאם יתבייש מראובן המוכיחו יותר משמעון המוכיחו, שיניח ראובן לשמעון להוכיחו". הליכות עולם לר' אברהם יוסף אהרמן עמ' צ"ב ואפ' דמה שמתבייש ע"י שמוכיח כנ"ל אינו עובר אל איסור דלא תשא כיון שאין פניו משתנות עייז דאינו מלבין פניו כנ"ל מהר"ב אבות אלא דרך מרגיש חוסר נוחות בזה ובזה לא חשיב איסור ועוד אפ"ל דבמה שמוכיחו על חטאו ומתבייש אינו מחמת חברו אלא משום עצמו שעשה החטא וכדמצינו בשבטים בראשית פ' מ"ה פס' ג' כשאמר להם יוסף אני יוסף "ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" ופירש"י מפני הבושה והתם היה מחמת מכירתו ולא מחמת דיבורו ועיי"ש בהעמק דבר אבל כשמדבר אליו קשות א"כ מתבייש מחמת דיבורו ולא רק מחמת החטא ובזה אסרה התורה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

חטא, מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל. וכל שכן ברבים שאין להוכיחו שהרי מתבייש בכך, אף על פי שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא, כך אמרו חכמים המלביץ פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא.

במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבירו, שאין לביישו ברבים אפילו אם לא קיבל ממנו⁶³. אבל בדברי שמים אם הוכיחו בסתר ולא קבל ממנו אם היה האיש מזיד, והיה עבירה מפורסמת בכל ישראל כאכילת נבלה, שאין שום צד לומר שיש כאן שגגה, מותר לביישו ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כדרך שעשו כל הנביאים בישראל. אמנם אם האיש המוכיח גם הוא חוטא בעבירה זאת, ואפי' במעט אסור לביישו⁶⁴.

אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל.

אם אינו יודע להוכיח מבלי שיעלב הנידון, אין להוכיח אם אינה עבירה מפורסמת, ונמצא דלמעשה אין להוכיח אא"כ אומרו בלשון רכה ובלשון כבוד ומשער שלפי האדם המדובר יתקבלו הדברים מבלי שיתבייש יותר⁶⁵. ואם מתביש מראובן המוכיחו יותר משמעון המוכיחו, צריך שיניח ראובן לשמעון להוכיח שם

אם עושה עבירה בפרהסיא ויש חילול שם שמים בדבר צריך להוכיחו מיד כדי שלא יתחלל שם שמים ואע"ג⁶⁶ שמתבייש, ועב"פ ישתדל למעט הבושה ככל האפשר, ולכן ידבר בלשון רכה ככל האפשר.

⁶³ זהו משום דבין אדם לחבירו אין רשות ליחיד לדונו דשמא יש לו טענה עליו ואף שאינו אומר לו עבד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא, ולכן ליחיד אין רשות אלא בבין אדם למקום דכיון דרואה שעובר איסור מפורסם אין לו טענות ע"ז. אבן האזל שם

⁶⁴ רמב"ם שם פ"ה ובה"ה פ"י ה"ג מהל' לה"ר

⁶⁵ הליכות עולם עמ' צ"ג

⁶⁶ מ"ב תר"ח ס"ק י' אע"ג שלא כתב זה במ"ב שם נראה שהוא פשוט דאסור לביישו